

Fryderyk Chopin v Čechách

**Ohlasy jeho pobytu
v české a polské literatuře**

Libor Martinek

Libor Martinek

**Fryderyk Chopin
v Čechách**

**Ohlasy jeho pobytu
v české a polské literatuře**





Fryderyk Chopin, 1849

ISBN 978-80-88463-47-4 (pdf)
ISBN 978-80-88463-48-1 (ePub)
ISBN 978-80-88463-49-8 (mobi)

*Studii věnuji paní archivářce
Růženě Knedlikové,
bez jejíž pomoci by nevznikla*

Obsah

Abstrakt.....	7
Abstract.....	7
Klíčová slova.....	8
Key words.....	8
Motto (Cyprian Kamil Norwid, <i>Chopinův klavír</i>).....	9
Úvodem.....	10
I.	
1. Návštěvy Fryderyka Chopina v českých zemích.....	12
2. Několik poznámek k interdisciplinárním vztahům literatury a hudby.....	15
2.1 K „poetickém překladu“ Chopinových děl do literárního jazyka.....	16
3. Česká chopiniana.....	17
3.1 Na pohraničí beletristické a dokumentární tvorby.....	17
3.2 Básnická chopiniana.....	18
3.2.1 Chopiniana Oldřicha Zemka.....	18
3.2.2 Chopiniana Kamila Bednáře.....	21
3.2.3 Chopiniana Josefa Pávka.....	23
3.2.4 Chopiniana Jiřího Karena.....	25
3.2.5 Chopiniana Karly Erbové.....	27
3.2.6 Chopiniana Františka Branislava.....	29
3.3 Prozaická chopiniana.....	31
3.4 Závěrem k oddílu na téma českých chopinian.....	36
II.	
4. „České“ chopinovské epizody v dílech polských spisovatelů a muzikologů.....	38
4.1 Maria Kuncewiczowa – <i>Mariánskolázeňský host</i>	38
4.2 Juliusz Kaden-Bandrowski – <i>Chopinův život</i>	39
4.3 Zofia Lissa – <i>Fryderyk Szopen. Stručný životopis</i>	39
4.3.1 Ideologie dějin hudby a jejich možný vliv na fikční světy literárních děl.....	40
4.4 Jerzy Broszkiewicz – <i>Podoba lásky</i>	41
4.5 Janina Siwkowska – <i>Tam, kde Chopin chodil v poločerném... Stylizace</i>	42
4.6 Tadeusz Łopalewski – <i>Fryderyk</i>	43
4.7 „České“ chopinovské epizody v polských čítankách.....	45
4.8 Chopiniana v tvorbě polských spisovatelů z českého Těšínska a Ostravska.....	45
4.9 Na závěr II. oddílu.....	46
III.	
5. Shrnutí obou oddílů o chopinianech v dílech českých a polských spisovatelů.....	48
Summary.....	49
LITERATURA.....	50
Prameny.....	50
Sekundární literatura.....	53
Elektronické zdroje.....	58
VYDAVATELSKÉ POSUDKY (<i>Vladimír Křivánek, Petar Zapletal, Kazimierz Maciąg, Ivo Harák, Vladimír Novotný</i>).....	60
Z RECENZÍ V TISKU (<i>Krzysztof Bilica, Małgorzata Gamrat, Jan Hanousek, Pavel Horký, Katarzyna Kałwak, Katarzyna Tahuć, Andrea Vatulíková</i>).....	66
Ediční poznámka (<i>Libor Martinek</i>).....	87

Abstrakt

Studie se soustřeďuje na osobnost polského romantického skladatele Fryderyka Chopina u příležitosti sto šedesáti let od události roku 1863 ve Varšavě, kdy ruští vojáci vyhodili Chopinův nástroj z okna. Zaměřuje se především na obraz osobnosti skladatele a jeho pobytu v Čechách¹ v české a polské literatuře.²

Chopin sám jevil zájem o literaturu a soudobé umění vůbec, koncentrujeme proto naši pozornost zčásti ke vztahu literatury a hudby v jeho díle, ale zejména reflektujeme interdisciplinární problematiku hudba – literatura v dílech českých spisovatelů inspirovaných Chopinovým životem a dílem.

Nedílnou součástí této dílčí studie je zařazení domácích i zahraničních ohlasů na naši dřívější studii *Fryderyk Chopin v české literatuře* (Opava, 2013). Tím chceme pouze naznačit, že tématu se věnujeme dlouhodobě.

Abstract

The study focuses on the personality of the Polish romantic composer Fryderyk Chopin on the occasion of one hundred and sixty years since the event of 1863 in Warsaw, when Russian soldiers threw Chopin's instrument out of the window. It mainly focuses on the image of the composer's personality and his stay in Bohemia¹ in Czech and Polish literature.²

Chopin himself showed an interest in literature and contemporary art in general, therefore we focus in part on the relationship between literature and music in his work, but in particular we reflect on the interdisciplinary issue of music - literature in the works of Czech writers inspired by Chopin's life and work.

An integral part of this partial study is the inclusion of domestic and foreign responses to our earlier study “Fryderyk Chopin in Czech literature” (Opava, 2013). We only want to indicate that we are dedicated to the topic in the long term.

¹ Zčásti z hlediska literárního kontextu i jinde – v rakouském císařství, Francii, Německu.

² Nikoli na obraz Chopinova života a díla v polské literatuře jako takové, neboť na to téma vznikly již četné studie, a dokonce jedna polská monografie.

¹ Partly from the point of view of the literary context and elsewhere – in the Austrian monarchy, France, Germany.

² The study does not focus on the image of Chopin's life and work in Polish literature as such, as there have already been numerous studies and even one Polish monograph on the subject.

Klíčová slova

Fryderyk Chopin, romantismus, hudba, umění, interdisciplinarita, vztah literatury a hudby, česká literatura, polská literatura, beletrie, memoáry

Key words

Fryderyk Chopin, romanticism, music, art, interdisciplinarity, relationship between literature and music, Czech literature, Polish literature, fiction, memoirs

Motto

Cyprian Kamil Norwid, *Chopinův klavír* (Praha: Odeon 1983)

9

*Hleď...! z uličky do uličky
kavkazští koně cválají,
jak před bouří vlaštovičky
před pluky vojsk se vzpínají
po stovkách – po stovkách –
– A dům se vzňal a spadl krov,
a znova vzplál – hle – před námi –
vidím teď čela smutných vdov
bitá kolbami – –
A opět zřím skrz čpavý dým,
jak oknem mezi sloupovím
něco jak rakev vyzdvihují spolu...
tvůj klavír – padal... padal... dolů!*

10

*Ten!... který Polsko zdvíhal k temeni
všemohoucího bytí,
prodchnuté hymnem nadšení –
Polsko kolářů změněných,
sám – na žulové dláždění – se zřítíl!
– Hle: jak um vzácný v člověku
je rozdupáván hněvem davů,
jak vše – co lidstvu od věků
rozjasňovalo hlavu!
Poté jak tělo Orfea
tisíc furií trhá ho a hubí
a každá vyje: „To ne já...!“
„Ne já...!“ – a skřípe zuby – –*

*Vzkřikněme svůj zpěv zoufalý:
„Těšte se, vnuci moji...!
Mrtvé kameny zalkaly:
Ideál s dlažbou se spojil!“*

(Překlad Jan Pilař)

Úvodem

Fryderyk Chopin navštívil české země celkem čtyřikrát, k čemuž se podrobněji vrátíme v další kapitole. Byly to návštěvy pro české umělce (slovesné, hudební, výtvarné) natolik významné, do té míry umělecky a esteticky inspirující, že jim chceme v naší práci věnovat zaslouženou pozornost. Skladatel pobýval v Praze, v Teplicích, ale šťastné chvíle prožil zejména v Karlových Varech, kam přijel za svou rodinou v roce 1835, a o rok později v Mariánských Lázních, aby navštívil rodinu Wodzińských.

V Mariánských Lázních byl u příležitosti otevření Památníku Fryderyka Chopina v roce 1960 (muzeum je jediné toho druhu mimo území Polska¹) změněn název domu U Bílé labutě na Dům Fryderyka Chopina; v budově je umístěn také archiv (v něm jsme prováděli průzkum² díky laskavosti archivářky Společnosti Fryderyka Chopina v České republice Růženy Knedlíkové), studijní knihovna a fonotéka. Památky na Chopinův pobyt v Čechách jsou zčásti vystaveny jako trvalé exponáty (v hudební síni jsou umístěny grafiky a bibliofilské tisky předních českých umělců na chopinovské téma), zčásti obměňovány podle toho, co je aktuální v chopinovském dění. A právě v Mariánských Lázních jsou od roku 1960 organizovány Slavnostní dny Fryderyka Chopina, k nimž dala podnět Společnost Fryderyka Chopina,³ která zde vznikla o rok dříve.

Od počátku měla česká Společnost Fryderyka Chopina dobré vztahy se Společností Fryderyka Chopina ve Varšavě a díky polonistovi Jaroslavu Simonidesovi s polskou kulturou vůbec. Polské delegace se pravidelně zúčastňovaly Chopinova festivalu v Mariánských Lázních a stejně tak členové české Společnosti F. Chopina byli hosty festivalů v Dušnickách a dalších významných setkání přímo ve Varšavě. Po roce 1990 se Společnost Fryderyka Chopina stala součástí Federace Chopinových společností (International Federation of Chopin Societies – IFCS), která byla roku 1989 zapsána do UNESCO International Music Council.

Za předsedu Společnosti byl vybrán klavírista František Rauch, jeden z nejvýznamnějších českých klavírních interpretů Chopinovy hudby. Festival se koná každoročně ve třetím srpnovém týdnu.⁴ Specifikou Slavnostních dnů Fryderyka Chopina je od roku 1962 klavírní soutěž, která v roce 1995 přerostla ze soutěže národní v mezinárodní.⁵ Ve stejný den, kdy zde byl Dům Fryderyka Chopina otevřen a zpřístupněn veřejnosti, byla na něm odhalena skladatelova pamětní deska.⁶ U příležitosti 150. výročí narození tohoto geniálního polského skladatele a na památku skladatelova pobytu je v městském parku od roku 1960 umístěn tzv. Chopinův kámen. Po Chopinovi je pojmenována jedna z ulic v centru lázní a také základní umělecká škola. Do repertoáru skladeb zpívající fontány na lázeňské kolonádě byla zařazena Chopinova skladba *Rondo à la Krakowiak op. 14*, která tradičně zaznívá v den zahájení Chopinova festivalu. V lázních se hraje golfový turnaj Chopin cup.

¹ Výtvarnou podobu Památníku Fryderyka Chopina navrhli architekt Josef Vlček a akademický malíř Oswald Klapper (člen zakládajícího výboru Společnosti Fryderyka Chopina).

² Další materiály k této práci jsme získali z Národní knihovny České republiky v Praze, některé nám byly zapůjčeny ze soukromých sbírek.

³ Od roku 1963 vydávala Společnost Fryderyka Chopina, dnes již zaniklý, muzikologický sborník *Chopiniana Bohemica*, jehož redaktorem byl spisovatel, publicista, redaktor a organizátor Jaroslav Procházka (19. 2. 1918 Místek – 2. 11. 1992 Praha).

⁴ Prezidentem Chopinova festivalu se naposledy stal klavírista Martin Kasík, jenž je od roku 2008 zároveň předsedou Společnosti Fryderyka Chopina (výkonným ředitelem je Ondřej Valenta).

⁵ Hlavním iniciátorem soutěže a posléze předsedou poroty byl až do své smrti prof. dr. Václav Holzknecht (zemř. 13. 8. 1988). Soutěž nejdříve probíhala každý rok, pak byla ustálena jako bienále. Současným předsedou poroty je prof. Ivan Klánský, který do ní zve významné zahraniční klavíristy.

⁶ Podrobněji viz Jaroslav Fiala, *Chopinova hudba v Mariánských Lázních* (Plzeň: nákladem autora, 2009). [Publikace obsahuje některé věcné omyly.] Viz rovněž Růžena Knedlíková (ed.), *Interpreti a koncerty Chopinových festivalů za období 1959–2012* (Mariánské Lázně: Společnost Fryderyka Chopina, 2013).

Kromě životopisných, topografických, literárně-hudebních kontextů bychom se mohli zmínit dokonce o technických zajímavostech (na trase Varšava – Vídeň je provozován mezinárodní rychlík R 407 Chopin), ale naší cílem není podat jejich vyčerpávající přehled.

1. Návštěvy Fryderyka Chopina v českých zemích

V úvodu naší studie jsme připomněli skutečnost, že Chopin během svého života navštívil české země celkem čtyřikrát. Několik českých spisovatelů se věnovalo beletrizaci nebo odbornému historickému zpracování těchto pobytů.¹

V Praze se skladatel poprvé objevil se skupinou svých přátel při cestě z Vídně do Drážďan v roce 1829, ubytoval se v hotelu U Černého koně v místě dnešní České národní banky, kde je také umístěna Chopinova pamětní deska. Po příjezdu 21. srpna chtěl hned po obědě navštívit Václava Hanku v Muzeu Království českého, ale zdržel se prohlídkou katedrály sv. Víta, kde ho zaujal náhrobek Jana Nepomuckého a kaple sv. Václava. Prahu shlédl z hradního návrší a popsal ji v dopise rodičům: „Město je celkem pěkné velké, starobylé a kdysi bohaté.“² Archiváře muzea v úřadě zmeškal. Hanku posléze našel spolu s přáteli, juristou Ignacym Maciejowským a medikem Alfonsem Brandtem. Hanka znal osobně Chopinova kmotra, profesora politické ekonomie na varšavské univerzitě Fryderyka Skarbka. Maciejowski měl pro Hanku doporučující dopis a odvděčil se básní, kterou Chopin zhudebnil jako *Mazur G dur* v lyrickém modu.³ Objevitele údajně starobylého rukopisu Královédvorského mohla tato báseň potěšit, protože je v ní oslavován jako ten, jenž „bratrského lidu píšně / vyrval z časů zhoubné plíšně“, tedy za objev *Rukopisu* a za buditelskou činnost; báseň končí česko-polskou zdravicí: „Syna zdraví české země / nadviselských Slovan plémě“.⁴ *Mazur* byl vepsán do pamětní knihy, kam Brandt ještě dopsal dvojverší z *Konrada Wallenroda* Adama Mickiewicze, jehož vpis do památníku jim Hanka ukázal.⁵

Na druhou návštěvu se pak Chopin vypravil sám. Patřila mannheimskému rodáku Friedrichu Wilhelmu Pixisovi, jenž po uměleckých cestách Evropou zakotvil v Praze, kde na houslové konzervatoři založil houslové oddělení. Pixisovým žákem byl i slavný český houslista Josef Slavík, jehož Chopin poznal ve Vídni. Chopinovým učitelem klavíru ve Varšavě byl Čech Vojtěch Živný, rodák ze Mšena u Mělníka, jeho druhý učitel hry na klavír a varhany Václav Vilém Würfel, jenž Chopina učil technice klavírního stylu brillant, se narodil v českých Plaňanech (poblíž Kolína). Také ředitel varšavské konzervatoře, ze Slezska pocházející Polák Josef Elsner znal české kulturní poměry, jelikož působil po určitou dobu v Brně. Chopin byl díky Elsnerovým doporučujícím dopisům během svého pobytu ve Vídni v roce 1829 představen rakouskému skladateli českého původu Vojtěchu Jírovcovi (rodák z Českých Budějovic) a rakouskému klavírnímu pedagogovi Carlu Czernemu (narodil se ve Vídni v rodině s českými kořeny, jeho otec přišel do Vídně z Nymburka). Chopin podle pověsti – časem dokonce barvotiskově zabarvené⁶ – věnoval v Dušníkách dva koncerty ve prospěch sirotků po českém dělníkovi-kováři z nedaleké dílny. (Holzknecht 1979: nestr.)⁷

¹ Jmenujme alespoň tituly *Praha je město vcelku pěkné* (1953) Jaroslava Simonidese (název publikace byl přejet z Chopinova dopisu rodičům do Varšavy při jeho prvním pobytu v Praze roku 1829), *Chopin v obrozenecké Praze roku 1829* (1979) Václava Holzkněchta či *Chopin v Karlových Varech* (1951) Jaroslava Procházky. Pokud jde o další chopinovské inspirace v literatuře, věnujeme se jim podrobněji v další části studie.

² Citováno podle Václava Holzkněchta, *Chopin v obrozenecké Praze roku 1829*. Praha – Mariánské Lázně, Supraphon – Společnost Fryderyka Chopina, Kulturní a společenské středisko města Mariánských Lázní, 1979, s. 12.

³ Mazur je dnes znělkou Chopinova festivalu v Mariánských Lázních.

⁴ Báseň je přetištěna v Holzkněchtově eseji *Chopin v obrozenecké Praze roku 1829* na s. 24. Do češtiny ji přeložil Kamil Bednář.

⁵ Adam Mickiewicz přijel do Prahy z Drážďan v roce 1829. Kromě Hanky se seznámil i s Františkem Ladislavem Čelakovským a snad i s Josefem Jungmannem, pokračoval pak do Karlových Varů, zajel i do Mariánských a Františkových Lázní, odtud cestoval do Výmaru, kde navštívil Johanna Wolfganga Goetha.

⁶ Mladý Chopin se měl údajně zamilovat do zchudlé, leč krásné české vdovy jménem Libuše.

⁷ Autor v eseji neuvádí prameny.

Ediční poznámka

Elektronická publikace *Fryderyk Chopin v Čechách. Ohlasy jeho pobytu v české a polské literatuře* vznikla na základě naší knižně publikované studie *Fryderyk Chopin v české literatuře* (Opava, Slezská univerzita, 2013, 76 s.). Nynější kniha z ní vychází jedinečně v první kapitole, kde jsme doplnili četné údaje nebo některé části inovativně přepracovali.

Současná podoba e-knihy je doplněna o druhou kapitolu, která vznikla nově, avšak zejména na základě naší studie *Fryderyk Chopin v polské literatuře*. Kompozičně a stylisticky byla upravena, zčásti rovněž doplněna o novější poznatky.

E-kniha tedy představuje zcela novou publikaci. Aktuálně byla upravena formální stránka práce, poznámky a bibliografie.

Do příloh e-knihy, kdy nebylo třeba tolik šetřit prostorem na rozdíl od tištěné verze studie, jsme začlenili vydavatelské posudky naší první knižní studie *Fryderyk Chopin v české literatuře* a této předkládané e-knihy, spolu s recenzními ohlasy na tištěnou knihu v českém i zahraničním tisku. Všichni citovaní autoři posudků a recenzí s tímto postupem souhlasili (v některých případech šlo již o dědice autorských práv), v případě recenzí jsme získali rovněž souhlas redakcí časopisů, v nichž byly recenze otištěny. Všem těmto subjektům patří dík.

Nově byla e-kniha *Fryderyk Chopin v Čechách. Ohlasy jeho pobytu v české a polské literatuře* také doporučena k publikaci, abychom učinili zadost požadavkům kladeným v akademickém prostředí na recenzní řízení odborných studií. Oběma recenzentům děkujeme.

Libor Martinek

Zde ukázka knihy končí.

Libor Martinek

Fryderyk Chopin v Čechách

**Ohlasy jeho pobytu
v české a polské literatuře**

© Libor Martinek, 2023

Lektorovali

PaedDr. Ivo Harák, Ph.D.
Doc. PhDr. Vladimír Novotný, Ph.D.

Vydalo nakladatelství
Michal Beran – První bruntálské nakladatelství
jako svou 23. publikaci
v roce 2023

ISBN 978-80-88463-47-4 (pdf)
ISBN 978-80-88463-48-1 (ePub)
ISBN 978-80-88463-49-8 (mobi)

e-mail: info.pbn@centrum.cz
web: pbn.proweb.cz